

Geografska analiza turističke atrakcijske osnove regije Lacij

Lukić, Adriana

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:771378>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-19**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“

ADRIANA LUKIĆ

**GEOGRAFSKA ANALIZA TURISTIČKE ATRAKCIJSKE
OSNOVE REGIJE LACIJ**

Završni rad

Pula, 2023.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“

ADRIANA LUKIĆ

**GEOGRAFSKA ANALIZA TURISTIČKE ATRAKCIJSKE
OSNOVE REGIJE LACIJ**

Završni rad

JMBAG: 0303083298, redovita studentica

Studijski smjer: preddiplomski studij kulture i turizma

Predmet: Turistička geografija svijeta

Znanstveno područje: Interdisciplinarne znanosti

Znanstveno polje: Geografija

Znanstvena grana: Društvena geografija

Mentor: doc. dr. sc. Nikola Vojnović

Pula, veljača 2023.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Adriana Lukić, kandidatkinja za prvostupnicu Kulture i turizma, ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljeni način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

U Puli, 17. veljače 2023.

Studentica

IZJAVA O KORIŠTENJU AUTORSKOG DJELA

Ja, Adriana Lukić, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj Završni rad pod nazivom „GEOGRAFSKA ANALIZA TURISTIČKE ATRAKCIJSKE OSNOVE REGIJE LACIJ“ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama. Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 17. veljače 2023.

Potpis

SADRŽAJ

UVOD	1
1. UPRAVNO – TERITORIJALNA ORGANIZACIJA TURISTIČKE REGIJE LACIJ	3
2. PRIRODNO – GEOGRAFSKA OBILJEŽJA UPRAVNE REGIJE LACIJ	7
2.1. Reljef	7
2.2. Klima i vegetacija.....	8
2.3. Vode.....	10
2.4. Zaštićena područja	10
3. KULTURNO – POVIJESNE ANTROPOGENE ATRAKCIJE TURISTIČKE REGIJE LACIJ S NAGLASKOM NA RIM	12
3.1. Rimski muzeji	12
3.1.1. Galerija moderne umjetnosti (Galleria Nazionale d'Arte Moderna)	12
3.1.2. Kapitolijski muzeji (Musei Capitolini)	13
3.1.3. Galerija Borghese (Galleria Borghese)	15
3.2. Kulturna baština grada Rima	16
3.2.1. Panteon	16
3.2.2. Rimski Koloseum	18
3.2.3. Fontana di Trevi	20
3.3. Manifestacije Rima	21
4. VATIKAN.....	24
4.1. Vatikanski muzeji.....	25
4.2. Sikstinska kapela.....	25
4.3. Trg svetog Petra.....	27
4.4. Bazilika svetog Petra.....	28

5. POKAZATELJI TURIZMA – TURISTIČKI SMJEŠTAJNI KAPACITETI, DOLASCI I NOĆENJA	29
5.1. Vrste smještajnih kapaciteta	29
5.2. Turistički dolasci i noćenja	30
ZAKLJUČAK	32
POPIS LITERATURE	34
POPIS PRILOGA	36
SAŽETAK	38
SUMMARY	39

UVOD

Italija je zahvaljujući Rimskom Carstvu danas poznata po svojoj kulturi, arhitekturi i umjetnosti kao i po povoljnim klimatskim uvjetima. Još jedna velika prednost za Italiju je to što je okružena morem, čime postaje i poželjna turistička ljetna destinacija. U Italiji je i jedna od najposjećenijih turističkih regija, upravna regija Lacij.

Svrha rada bila je objasniti upravno-teritorijalnu organizaciju turističke regije Lacij i iznijeti ponuđene turističke atrakcije Rima i okolice, a cilj rada bio je predstaviti turističku regiju Lacij kao destinaciju vrijednu posjećivanja. Pri izradi ovog rada koristile su se metode deskripcije, analize i sinteze. Literatura korištena pri izradi ovog rada podijeljena je na stručne knjige, turističke vodiče i provjerene internetske stranice. U radu se testira slijedeća hipoteza: H1 – „Turistička regija Lacij razvijena je turistička destinacija“.

U prvom poglavlju rada analizirat će se upravno-teritorijalna organizacija turističke regije Lacij počevši s provincijom Viterbo kao najpoznatijom provincijom o kojoj je bilo najviše dostupne literature u knjigama ne računavši grad Rim. Nakon Viterba spominjat će se manje poznate provincije o kojima nije bilo puno dostupne literature u knjigama, a to su provincije Rieti, Frosinone i Latina. Uz navedene provincije analizirat će se kulturna povijest najpoznatijih gradova unutar teritorijalne regije Lacij, kao što su Tivoli, Civitavecchia, Tarquinia, te skup od 13 gradova Castelli Romani. Najrazvijenija provincija, grad Rim, zauzima najveći dio rada i o njoj se moglo pronaći najviše literature u knjigama.

Drugi dio rada bavi se prirodno geografskim obilježjima upravne regije Lacij, to jest reljefom, klimom, vegetacijom, vodama i zaštićenim područjima. Upravna regija Lacij se većinskim dijelom nalazi na planinama, dok je samo područje oko Rima na pretežito ravnom području. Podaci o klimi i vegetaciji bili su dostupni samo za područje grada Rima. U upravnoj regiji Lacij u svakoj provinciji nalazi se najmanje jedna rijeka. Što se tiče zaštićenih područja, u regiji Lacij nalazi se velik broj nacionalnih parkova i parkova prirode, uglavnom na područjima oko grada Rima.

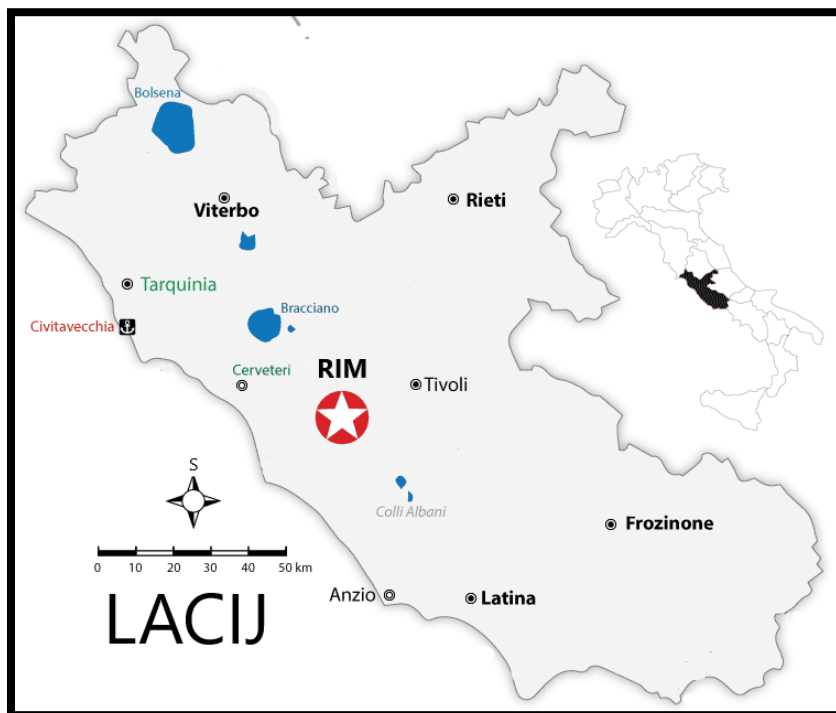
U trećem dijelu rada analiziraju se kulturno povijesne atrakcije i kulturna baština s naglaskom na grad Rim. Za analizu muzeja i galerija izabrana su tri najpoznatija muzeja

koja se nalaze u gradu Rimu, te skup muzeja koji se nalazi u Vatikanu. Kulturna baština grada Rima koja je obrađena u ovom radu je hram Panteon skupa sa rimskim Koloseumom i Fontanom di Trevi. Grad Rim organizator je velikog broja manifestacija koje privlače turiste tijekom cijele godine, a za rad se analizira njih osam. U četvrtom dijelu rada na red dolazi Vatikan, grad-država u središtu Rima. U Vatikanu se nalazi Sikstinska kapela uz koju se u Vatikanu nalaze i trg i bazilika sv. Petra. U petom, posljednjem dijelu, rad se zaključuje sa analizom pokazatelja turizma, turističkim smještajnim kapacitetima te dolascima i noćenjima. Podaci navedeni u ovom radu su iz 2019. i 2020. godine.

1. UPRAVNO – TERITORIJALNA ORGANIZACIJA TURISTIČKE REGIJE LACIJ

Lacij je upravna regija koja se nalazi na zapadnoj obali središnje Italije, a u povijesti je bila poznata engleskim putnicima pod latinskim imenom „Latium“, iako se taj naziv u današnjem vremenu više ne koristi. Budući da su svi poslovi, ulaganja i turizam usmjereni prema glavnom gradu Italije, Rimu, ostali gradovi u regiji nemaju toliki doprinos, značaj i popularnost. U Laciju se nalaze i gradovi na brdima u blizini Rima za koje turistički vodiči smatraju da su podcijenjeni (Simonis, 2004). Iako nije zabilježena velika posjećenost u ostalim gradovima regije Lacij, lokalno stanovništvo nada se povećanju turizma u budućnosti. Lacij je podijeljen u pet provincija. Na sjeveru i zapadu, na granici sa Toskanom i Umbrijom, nalaze se provincije Viterbo i Rieti, u središtu Lacija nalazi se administrativno središte regije, provincija Rim, a na jugu regije nalaze se provincije Latina i Frosinone (Lacij, <https://www.italyheaven.co.uk/lazio/> 24.06.2021)).

Slika 1: Podjela turističke regije Lacij

Izvor: <https://www.wanderingitaly.com/maps/lazio.html> (24.06.2021)

Provincija Viterbo poznata je kao i etrurska zemlja. U provinciji Viterbo mogu se vidjeti freske etrurijskih grobnica Tarquinije i posjetiti muzej kako bi se razumjela povijest tog kraja. Tura osmišljena za obilazak Viterba kreće od palače Palazzo dei Papi koja je sagrađena u gotičkom stilu, a sagrađena je za pape koji su se od 1257. do 1281. godine nastanili u Viterbo. Zatim se dolazi do Viterbo građanskog muzeja smještenog u klausturu i samostanu uz Santa Maria della Veritu. Također se mogu posjetiti i umjetničke galerije i muzeji s etrurskim artefaktima koji su smješteni uz nacionalni muzej „Museo Nazionale Etrusco“ u tvrđavi Albarnaz na Piazzii della Rocca (Viterbo, <https://www.wanderingitaly.com/maps/lazio.html> (24.06.2021)). Iako je provincija Viterbo bila uništena tijekom bombardiranja u Drugom svjetskom ratu, može se reći da je dan danas najočuvanija medivalska provincija koja je lako dostupna i može se obići u vrlo kratkom vremenu. Osim što ima bogatu povijest, Viterbo je toliko poznat po svojim terapijskim toplicama da su Bullicame toplice spomenute u Božanstvenoj komediji od Dantea. Toplice Viterba nalaze se oko 3 kilometra zapadno od centra, a toplice su bile korištene kako od strane Etruščana, tako i od strane Rimljana. Najpoznatije toplice su definitivno Terme dei Papi koje nude sumporni bazen, masaže i kupke u blatu (Hardy, 2012). Viterbo je podijeljen na starije i novije dijelove, a svi se hoteli i prenoćišta nalaze u novijim dijelovima. Za turističke obilaske uređene su i piazza del Plebiscito na kojoj se nalaze Palača Priori i fontana iz 17. stoljeća, Katedrala i Palača Papale iz 13. stoljeća i Crkva Santa Maria Nuova koja je obnovljena nakon drugog svjetskog rata (Simonis, 2004). Tivoli, grad na brdu pored rijeke Aniene, oduvijek je bilo mjesto za bijeg za bogate Rimljane koji su odsjedali u Villi Adriana koja više podsjeća na mali grad nego na Villu, te u Villi d'Este, čudu visoke renesanse. Obje se Ville mogu obići u jednodnevnom posjetu (Hardy, 2012). Villa Adriana sagrađena je između 118. i 134. godine od strane Hadriana i jedna je od najvećih Villa sagrađenih u vrijeme Rimskog Carstva. Za obilazak cijelog prostora potrebno je par sati (Simonis, 2004).

Provincija Rieti poznata je i kao drevna prijestolnica Sabina smještena na obroncima planina Sabini i Reatini. U provinciji Rieti ima puno mogućnosti za izlete u dvorce, tvrđave i franjevačka svetišta. Od kulturne baštine, Rieti posjeduje Rimski most i Rimsku gradska vrata. Središnje mjesto povijesne gradske jezgre su renesansne palače, a posebno one koje se nalaze na rubu Piazza Cesare Battisti. Uz Piazza Cesare Battisti,

glavne atrakcije pokrajine Rieti su obnovljena katedrala iz 10-og stoljeća, Convento di Fonte Colombo, te samostan La Foresta. Također se mogu vidjeti dvorci u Frasso Sabinu i Rocca Sinibaldu koji potječu iz 10. i 11. stoljeća, a mogu se posjetiti i srednjovjekovna sela poput Toffije, Fare Sabine i Farfe u kojima se nalaze renesansne palače i crkve. Fara Sabina dobro je polazište za posjet srednjovjekovnim gradovima, dvorcima, parkovima i vinarijama Sabine Hills. Sabine Hills, mjesto gdje se maslinovo ulje proizvodi najmanje 2000 godina, mjesto je gdje je proizvedeno prvo maslinovo ulje koje je dobilo status DOP u Italiji, a na istom se mjestu u vinarijama danas proizvode crna i bijela vina (Rieti, <https://www.wanderingitaly.com/maps/lazio.html> (24.06.2021)).

Što se tiče provincije Frosinone, nije razvijena kao prethodno analizirane provincije. Dragulj provincije je povijesna opatija Abbazia di Montecassino koju je osnovao Sveti Benedikt 529. godine, ali je potom bila uništena 577. godine (Frosinone, <https://www.wanderingitaly.com/maps/lazio.html> (24.06.2021)).

Provincija Latina najpoznatija je po tome što se u njoj nalazi vila koju je sagradio Cezar Tiberije, a na tom mjestu se danas nalaze ruševine, nacionalni arheološki muzej i Tiberijeva vila (Latina, <https://www.wanderingitaly.com/maps/lazio.html> (24.06.2021)).

Rimska se provincija proteže od Civitavecchia na sjeveru do Anzia na jugu Tirenske obale. U rimskoj se provinciji još uvijek nalaze ostaci etrurske civilizacije u Cerveteriju, etrurskoj nekropoli izgrađenoj između sedmog i trećeg stoljeća prije Krista. Uz Traquiniju, još se dva mjesta svrstavaju na UNESCO-vu listu svjetske kulturne baštine. Južno od Rima nalazi se Colli Albani, krajolik načinjen od ugašenih otvora vuklana, a danas je to mjesto, nazvano „Castelli Romani“ popularno utočište od vrućina koje se nakupljaju u središnjem Rimu. Drugo mjesto, Malbotghetto, mjesto je koje se nalazi sjeverno od Rima, i posljednja je postaja za hodočasnike prije nego uđu u Rim (Rim, <https://www.wanderingitaly.com/maps/lazio.html> (24.06.2021)). Grad Rim nalazi se na ušću rijeke Aniene, a grad je koji je preko 2000 godina bio moćno ekonomsko i političko središte. U središtu se grada Rima nalazi i Vatikan. Grad Rim ističe se po luksuznim carskim palačama na Palatinu, Koloseumu, hramovima na Forumu (Glamuzina, 2010). Južno od Rima nalaze se Castelli Romani koji se sastoje od 13 gradova i Colli Albanija. To je područje najpoznatije po tome što su tamo ljetovali bogati Rimljani otkad postoji

Rimsko Carstvo, a gradovi koji se tamo nalaze uglavnom su uzdignuti uz pomoć Crkve i patricijskih obitelji. Najpoznatiji gradovi na području Castelli Romana su Catel Gandolfo i Frascati, a poznati su po proizvodnji bijelog vina. Ostali gradovi na području su Monte Porzio Catone, Montecompatri, Rocca Priora, Colonna, Rocca di Papa, Grottaferrata, Marino, Albano Laziale, Ariccia, Genzano i Nemi (Simonis, 2004). Palestrina je također bila utočište za bogate Rimljane za vrijeme ljetnih mjeseci, a nalazi se na obroncima Monte Ginestra, jednog od podnožja Apenina (Hardy, 2012).

Malo se toga može vidjeti u prometnoj Civitavecchiji, za turiste samo industrijskom centru i glavnom polazištu za trajekte prema Sardiniji. Grad je nakon osnutka i uzdizanja bio potpuno uništen u Drugom svjetskom ratu. Ponovno se čulo za Civitavecchiu kad je u dvorištu obiteljske kuće krv proplakao kip Madonne 1995. godine. Sada se tamo nalazi crkva Sv. Augustina koja je glavna atrakcija za mnoštvo hodočasnika iako Vatikan još uvijek nije proglasio događaj iz 1995. svjetskim čudom (Simonis, 2004). Tarquinia je jedno od mjesta koje je uvršteno na listu UNESCO-ve svjetske kulturne baštine zbog nekropola sa oko 6000 grobnica. U gradu se nalazi velik broj srednjovjekovnih centara i etruščanskih muzeja smještenih u srednjovjekovnim palačama (Hardy, 2012). Cerveteri je zajedno sa Tarquiniom uvršten na UNESCO-vu listu svjetske kulturne baštine jer je također bio važno središte srednjovjekovnog doba. Lako je dostupan iz centra Rima (Hardy, 2012).

Anagni i Alatri srednjovjekovni su gradovi i mjesta rođenja srednjovjekovnog svećeništva. U Alatriu se nalazi nekoliko interesantnih crkvi među kojima je i Santa Maria Maggiore iz 13. stoljeća (Simonis, 2004). Uz obalu Rima nalaze se dvije plaže Fregene i Lido di Ostia na kojima se ljudi okupljaju tijekom ljeta. Za nezagađeno područje putuje se 120 kilometara južnije od Rima uz obalu gdje se nalazi Sabaudia, centar Nacionalnog parka Circeo i Sperlonga, turističko središte sa plažama. Isole Pontine grupa je malih otoka koji se nalaze između Rima i Napulja te su utočište za ljetovanje bogatih Rimljana. Najposjećeniji su otoci Ponza i Ventotene, koji su također i jedini otoci koji su nastanjeni. Najpogodnije ih je posjećivati tijekom proljetnih i jesenskih mjeseci (Hardy, 2012).

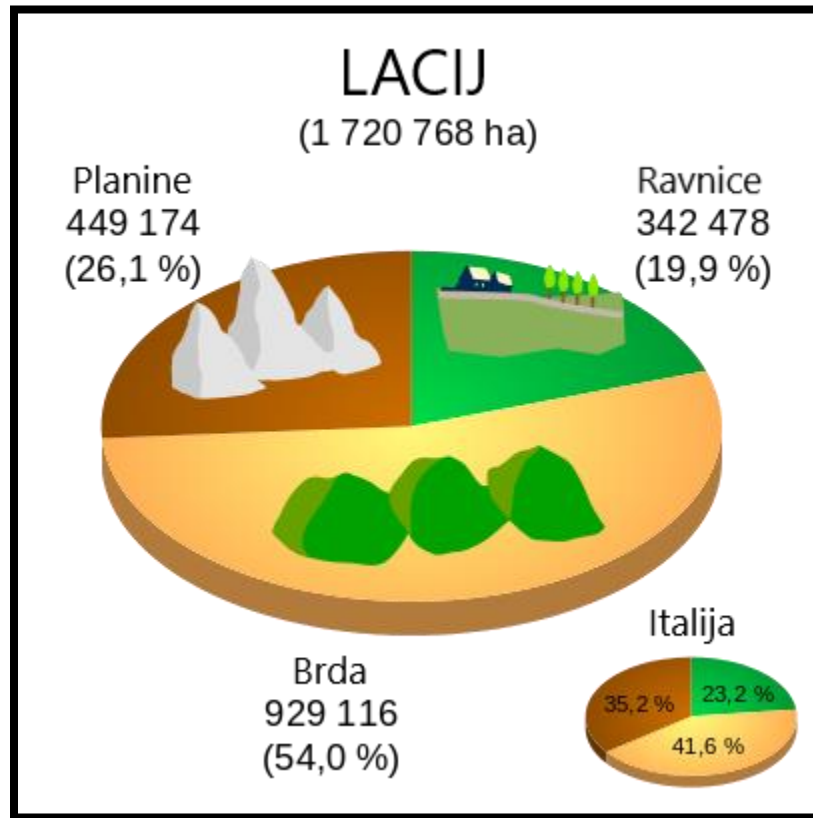
2. PRIRODNO – GEOGRAFSKA OBILJEŽJA UPRAVNE REGIJE LACIJ

U slijedećem dijelu rada obrađivat će se podaci o reljefu, klimi, vegetaciji i vodama upravne regije Lacij. Upravna regija Lacij pretežito je prekrivena planinskim lancima, dok je samo zapadna obala sa izlazom na Tirensko more ravna i brdovita. Klima koja prevladava na području obale je umjereno topla te su padaline učestalije zimi nego ljeti. U svakoj se provinciji regije Lacij nalazi najmanje jedna rijeka, dok jezera, prirodna i umjetna, nisu česta. Također se može posjetiti velik broj nacionalnih parkova i parkova prirode.

2.1. Reljef

Upravna regija Lacij nalazi se u zapadno-središnjoj Italiji sa izlazom na Tirensko more, prostire se na površini od 17.208 km² i planine pokrivaju 80% te površine, dok je ostalih 20% brdovito i ravno. Na istoku regije Lacij dominiraju planinski lanci Reatini, Sabini, Simbruini i Ernici u središnjim Apeninima, a uzdižu se i do 2.216 metara na području na kojem se nalazi planina Terminillo. Iako su te planine vapnenci, doline u podnožju Apenina vrlo su plodne. Zapadni dio regije Lacij obalna je ravnica i proteže se sjeverozapadno i jugoistočno duž cijele regije. U ta se dva prethodno navedena pravca nalaze skupine vulkana te četiri manje planine od kojih svaka sadrži najmanje jedno kratersko jezero. Velik dio ravnice na području Lacija nekada je spadao pod močvarna i malarična područja. Obnavljanjem tog područja početkom 20. stoljeća došlo je do ponovnog naseljavanja tih ravnica, pa je s time došlo i do transformacije poljoprivrede u regiji (Reljef, <https://www.britannica.com/place/Lazio> (25.06.2021)).

Slika 2: Reljef upravne regije Lacij

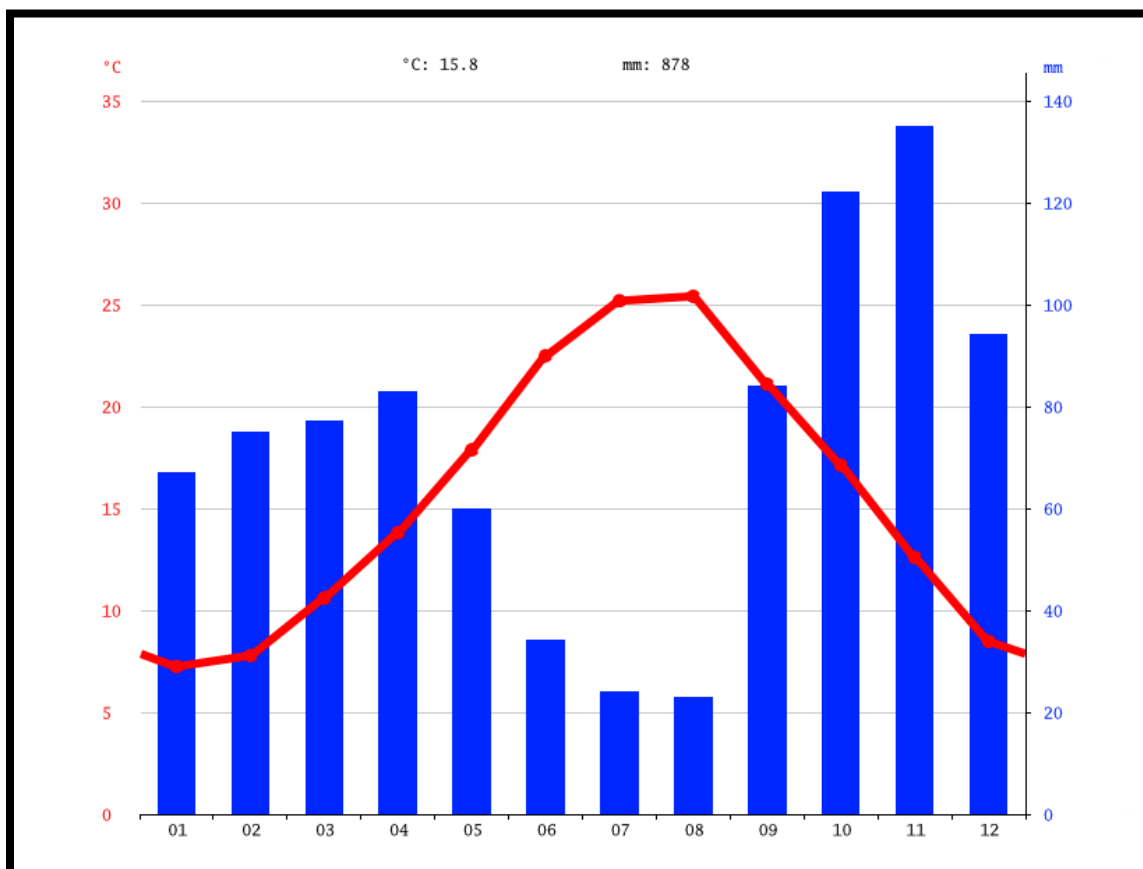

Izvor: <https://www.wikiwand.com/hr/Lacij> (11.09.2022)

2.2. Klima i vegetacija

Sljedeći podaci o klimi i padalinama odnose se samo na područje grada Rima zbog toga što nema priloženih podataka koji obuhvaćaju cijelu upravnu regiju Lacij. S obzirom na to da je Rim na samo 32 metra nadmorske visine, klima je tamo umjereno topla. Prosječna temperatura u Rimu kroz cijelu godinu iznosi 15,8°C, u najtoplijem mjesecu u godini, kolovozu, najviša temperatura iznosi 25,4°C, a u najhladnijem mjesecu u godini, siječnju, najniža temperatura iznosi 7,2°C (Climate data, <https://en.climate-data.org/europe/italy/lazio/rome-1185/#climate-graph> (24.06.2021)).

Graf 1: Temperature i padaline upravne regije Lacij

Izvor: <https://en.climate-data.org/europe/italy/lazio/rome-1185/#climate-graph> (24.06.2021)

Zimi je puno češća pojava kiše nego ljeti, a kad se zbroje podatci za svaki mjesec, godišnje se izmjeri u prosjeku oko 900 mm padalina. Najsuši mjesec u godini je kolovoz, u kojem padne svega 23 mm padalina, dok je najviše padalina izmjereno u siječnju, čak 135 mm. Razlika između najsušeg i najvlažnijeg mjeseca u godini iznosi 112 mm (Climate data, <https://en.climate-data.org/europe/italy/lazio/rome-1185/#climate-graph> (24.06.2021)). Oko 100 kilometara od Rima u bilo kojem pravcu mogu se vidjeti vegetativna područja. Na obali se nalaze plaže kao i šumovita područja na planinama. Sjeverno od Rima, na granici s Toskanom, može se vidjeti sličan krajolik poput Zlatnih brežuljaka u Kaliforniji (Italy trails, <https://italy-trails.com/regions/lazio/> (27.06.2021)).

2.3. Vode

U upravnoj regiji Lacij, u svakoj se provinciji nalazi najmanje jedna rijeka. Najviše rijeka, svaka provincija po sedam, imaju provincije Rim (Allia, Almone, Aniene, Arrone, Cremera, Sacco i Tevere) i Frosinone (Aniene, Gari, Garigliano, Liri, Melfa, Rapido i Sacco), pet rijeka ima provincija Viterbo (Fiora, Marta, Nera, Paglia i Tevere), četiri ih ima provincija Rieti (Corno, Tevere, Tronto i Velino), dok samo jednu rijeku ima provincija Latina (Garigliano). Sve navedene rijeke imaju izlaz u Tirensko more. Najduža rijeka u regiji Lacij je rijeka Tevere, koja je ujedno i treća po redu najveća rijeka u cijeloj Italiji. U provinciji Viterbo nalazi se prirodno jezero Bolsena koje ima najveći jezerski krater u Europi. Ostala jezera koja se nalaze u regiji Lacij su prirodna jezera Bracciano, Vico i Martignano koja se nalaze u blizini Rima, te umjetna jezera Turano i Posta Fibreno (Jezera i rijeke, https://it.igotoworld.com/en/poi_catalog/219005-237-lakes-rivers-lazio-region.htm (27.06.2021)). Jedino more na čiju obalu regija Lacij izlazi je Tirensko more. Tirensko more nalazi se između otoka Sardinije, Sicilije te Korzike i zapadne obale Italije. Najveća dubina iznosi 3731 metara. Temperatura vode ljeti iznosi u prosjeku 23°C, dok je temperatura vode zimi u prosjeku 14°C. Obala Tirenskog mora prikladna je za kupališni turizam. Ekološki je očuvana i more uz obalu je mirno te na tom području nema hladnih vjetrova. Uz kupališni turizam, na Tirenskom je moru razvijen i ribolovni turizam (Tirensko more, <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=61422> (09.11.2022)).

2.4. Zaštićena područja

U regiji Lacij nalazi se velik broj nacionalnih parkova i parkova prirode, a to su Nacionalni park Circeo u provinciji Latina i parkovi prirode Monti Aurunci koji se također nalaze u provinciji Latina, zatim Monti Sibillini, Gran Sasso e Monti della Laga, Abruzzo, VoloAlto i Veio u gradu Rimu. Najstariji i najpoznatiji nacionalni park u regiji Lacij je Nacionalni park Abruzzo u kojem se nalazi jedan od najrjeđih vrsta medvjeda, Marsican smeđi medvjed koji može težiti do 200 kilograma. Uz rijetke životinje, park posjeduje i mnoštvo biljaka, preko 2000 vrsta, od kojih je 60% endemično (Nacionalni park Abruzzo,

<http://www.parcoabruzzo.it/page.php?id=251> (27.06.2021)). Najpoznatiji rezervat je Posta Fibreno, karakterističan po svojoj krškoj topografiji koja je rasprostranjena na oko 400 hektara oko lagune, a ona nosi isti naziv kao i rezervat. U blizini se nalazi Park Bracciano i Martignano koji je dobio ime po dva jezera koja se u njemu nalaze i koja zauzimaju 40% označenog područja, a karakterističan je po tome što se nekoć na mjestu gdje se sad nalazi jezero Bracciano nalazio vulkan Sabatino te prirodni rezervat jezera Vico u provinciji Viterbo, zaštićen još 1982. godine (Wild, 2015). Tor Caldara, prirodni rezervat koji se nalazi u provinciji Rim, karakterističan je po tome što je područje vulkanskog podrijetla i još uvijek na nekim mjestima pušta plin. Uz najpoznatija navedena zaštićena područja, tu su i Duchessa planinski prirodni rezervat u provinciji Rieti, Insugherata prirodni rezervat sjeverozapadno od Rima i Vielo park u provinciji Rim (Prirodna čuda, <https://hr.hotels.com/go/italy/it-famous-natural-wonders-in-lazio> (27.06.2021)).

3. KULTURNO – POVIJESNE ANTROPOGENE ATRAKCIJE TURISTIČKE REGIJE LACIJ S NAGLASKOM NA RIM

Za razliku od ostalih provincija, Rim obiluje kulturno-povijesnim atrakcijama te je zbog toga jedan od najpoznatijih gradova na svijetu. U Rimu se mogu razgledavati muzeji, galerije i trgovi, a isto se tako može vidjeti velik broj kulturno-povijesnih spomenika poput Rimskog Koloseuma i Fontane di Trevi. U Rimu se tijekom godine održava i velik broj manifestacija. Osim samog grada Rima, veliku pozornost privlači Vatikan koji se nalazi u centru grada. Najveći broj galerija i muzeja vrijednih posjećivanja nalazi se u Vatikanu.

3.1. Rimski muzeji

Rimski muzeji su uvršteni među najbogatije muzeje u svijetu. Iskapanjima u 19. stoljeću otkrivena su blaga Antičkog Rima koja su izložena u muzejima, od kojih su izdvojena tri najvažnija i najveća lokaliteta nakon Vatikanskih muzeja (tekst o Vatikanskim muzejima nalazi se pod naslovom „4.1. Vatikanski muzeji“), Muzej – Galerija moderne umjetnosti, Kapitolski muzeji, te Galerija Borghese (Glamuzina, 2009).

3.1.1. Galerija moderne umjetnosti (Galleria Nazionale d'Arte Moderna)

Smještena u povijesnoj zgradi izgrađenoj između 1911. i 1915. godine, Galleria Nazionale d'Arte Moderna u Rimu posvećena je modernoj i suvremenoj umjetnosti. Dizajn zgrade odražava klasičnu arhitekturu i svojim izgledom podsjeća na drevni hram. Za Galeriju moderne umjetnosti može se reći da je „vremenska kapsula“ koja povezuje staro i novo (Galerija moderne umjetnosti, <https://www.itinari.com/rome-s-top-museums-galleria-nazionale-d-arte-moderna-d7pu> (25.06.2021)).

Slika 3: Galerija moderne umjetnosti u Rimu

Izvor: <https://www.itinari.com/rome-s-top-museums-galleria-nazionale-d-arte-moderna-d7pu> (25.06.2021)

Jedna od najupečatljivijih izložbi u muzeju do sada bila je izložba „Time is out of Joint“. Ideja ove izložbe bila je umjetnička djela izlagati na temelju njihovih estetskih vrijednosti i tema te ne uzimati u obzir njihov kronološki slijed. Izložba aludira na kraj povijesti umjetnosti kakva je ona nekad bila i cilj joj je pružiti novu perspektivu promatranja na umjetnost iz različitih vremenskih razdoblja. Uz navedenu izložbu, u galeriji moderne umjetnosti može se vidjeti i mnoštvo radova svjetski poznatih impresionista i modernih umjetnika poput Gustava Klimta, Claudea Moneta, Antonia Canove, Georgia De Chirica i mnogih drugih (Galleria Nazionale d'Arte Moderna, <https://www.itinari.com/rome-s-top-museums-galleria-nazionale-d-arte-moderna-d7pu> (25.06.2021)).

3.1.2. Kapitolijski muzeji (Musei Capitolini)

Trg projektiran od strane Michelangela posjeduje muzeje u kojima se čuva zbirka jednako vrijedna kao i papinska zbirka u Vatikanu. Bez obzira na to što danas posjeduju neke od najdragocjenijih zbirki na svijetu, izravna motivacija koju su ovi muzeji imali bila je političke naravi. Otvorenjem prve javne zbirke 1471. godine, pojavila se nada da će Rim postati autonomni grad (Bramblett i Kennedy, 2003). Kapitolijski muzeji su podijeljeni na

dva dijela. Prvi dio kapitolijuskog muzeja je Palazzo Nuovo i u njemu se čuvala zbirka klasičnih kipova još od doba renesanse. Prvu skupinu brončanih kipova koje je grad Rim posjedovao darovao je papa Siksto IV., a za daljnje poklonjene kipove bio je zaslužan papa Pio V.. Palazzo Nuovo dizajnirao je Michelangelo 1566. godine povodom projekta obnavljanja Piazze del Campidoglio. Nakon što su radovi završili 1655. godine, određeni broj kipova prenesen je u Palazzo Nuovo. Godine 1734. papa Klement XII. Corsini odlučio je da će građevinu nasloviti kao Prvi svjetski javni muzej. Palazzo Nuovo je na prvom mjestu posvećen skulpturama, a najveći broj tih skulptura bile su kopije grčkih remek djela poput skulpture Kapitolijske Venere, Umirućeg Gala i Ranjene Amazonke (Glamuzina, 2009). Palazzo Nuovo kapitolijski muzeji zauzimaju dvije lokacije na suprotnim stranama trga. Palazzo Nuovo na sjevernoj strani sadrži većinu umjetničkih djela među kojima je i brončani kip Marka Aurelija iz 2. stoljeća, a nalazi se neposredno uz glavno dvorište. U srednjem je vijeku bio premješten s prostora muzeja na trg pred Lateranskom bazilikom, a nedavno je bio restauriran i prekriven zbog zaštite. U Dvorani Careva koja je također u sklopu Kapitolijuskog muzeja Palazzo Nuovo nalazi se portretna galerija s poprsjima svih rimskih careva (Borovac, 1998). Drugi dio kapitolijskih muzeja je Palazzo dei Conservatori koji je nekad bio sjedište gradskih sudaca u kasnome srednjem vijeku. Dvorane smještene u Palazzo dei Conservatori ukrašene su freskama i ponekad se koriste za politička okupljanja, a u prizemlju se nalazi i matični ured. Palaču je izgradio arhitekt Giacomo della Porta koji je kasnije, u 16. stoljeću, prema Michelangelovom nacrtu u stvarnost pretvorio i Piazzu dei Campidoglio. Iako je veći dio Palazzo dei Conservatori namjenjen skulpturama, umjetničke galerije koje se nalaze na drugom katu obuhvaćaju djela svjetski poznatih slikara poput Caravaggia, Veronesca, Tiziana i ostalih. Dvorane koje se nalaze na prvome katu imaju originalnu dekoraciju iz 16. i 17. stoljeća, a na tom su mjestu izloženi primjerci klasičnih skulptura, dok su na drugom katu uz galerije smještene i zbirke porculanskih predmeta (Glamuzina, 2009). U Palazzo dei Conservatori se također nalazi i skulptura vučice koja doji Romula i Rema, napravljena prema legendi o blizancima koje je odgojila vučica i koji su osnovali grad Rim (Hardy, 2012). „S izvanrednim, ali malobrojnim, grčkim i rimskim skulpturama, Palazzo Nuovo i Palazzo dei Conservatori pružaju znatno pristupačniji uvod u tu temu od razvučenih i razbacanih zbirki Vatikanskih muzeja (Borovac, 1998, 37).“

3.1.3. Galerija Borghese (Galleria Borghese)

Muzej-galerija Borghese jedan je od najatraktivnijih muzeja umjetnosti na svijetu te se u njemu mogu vidjeti djela izvanrednih umjetnika poput Berninija, Caravaggia, Canove i Raffaella. Galerija Borghese kolekcija je Kardinala Scipiona Borghesea, nećaka Pape Paula V. Prostor koji je namijenjen za izlaganje umjetnina podijeljen je na dva kata te sadrži preko dvjesto izložbenih primjeraka. Sva djela izložena u muzeju pripadaju periodu renesansne umjetnosti. Najpoznatija djela izložena u muzeju slike su iz zbirke kardinala Borghesea. Među ostalim umjetninama od prethodno navedenih umjetnika su i Carravagiovu Bacchus i Dječak s košarom voća, zbirka skulptura Berninija i Canove te Raffaellovo „polaganje Krista u grob“. Uz svjetski poznata djela, muzej je bogat freskama i ostalim slikarskim tehnikama (izvor: <https://www.villaborghesetours.com/index.html> (26.01.2023)).

Slika 4: Galerija Borghese

Izvor: https://www.villaborghesetours.com/img/2_galleria.jpg (26.01.2023)

3.2. Kulturna baština grada Rima

Grad Rim poznat je po kulturnim i povijesnim atrakcijama, a neke od najpoznatijih i najposjećenijih mjesta i lokaliteta su rimski forum, ostaci hrama posvećenog Juliju Cezaru, Panteon, fontane, Carski forum na kojem se nalaze hramovi Venere i Rome iz 2. stoljeća, Koloseum, Dioklecijanove kupelji, Stup Marka Aurelija u spomen na carevu pobjedu na Dunavu, Neronova Zlatna palača i Marcelovo kazalište. Za analizu izdvojeni su Panteon, Koloseum i Fontana di Trevi (Bramblett i Kennedy, 2003).

3.2.1. Panteon

Hram i crkvu Pantheon izgradio je car Hadrijan kroz 9 godina između 119. godine i 128. godine. Nijedan drugi rimski spomenik nije davao naslutiti veličinu Rima kao Panteon, hram koji je bio pretvoren u mjesto kršćanskog bogoštovlja što je hram uvrstilo među najpoznatije antičke spomenike u Rimu. Nakon što je Pantheon postao crkva 609. godine, nazvan je Santa Maria ad Martyres. Danas je Pantheon hram talijanskih besmrtnika, uključujući umjetnika Rafaela te kraljeve Vittorija Emanuela II i Umberta I. Panteon je hram u kojem se nalazila najveća kupola na svijetu sve do 1960. godine. Promjer kupole je 43,3 metra, a toliko iznosi i visina od poda do vrha kupole. Težina i opterećenje koje kupola stvara ublaženi su nizanjem kaseti na stropu te uporabom sve lakših materijala kako se gradnja bližila kraju (Borovac, 1998). Pravokutni trijem zaklanja ogromnu polukružnu kupolu, a jedino svjetlo koje izvana dolazi je ono koje prolazi kroz otvor na vrhu kupole čiji je latinski naziv Oculus. Kupola je izgrađena na način da se beton izlijevao preko privremenog drvenog okvira, a kasete postavljene u konstrukciji kupole bile su šuplje (Glamuzina, 2009). Okulus na vrhu kupole koji propušta svjetlo u hram i ima promjer od 8,3 metara, a njegova uloga je i ta da rastereti pritisak težine kupole. Četverokutno pročelje, to jest trijem, nosi 16 ljubičasto – sivih granitnih stupova porijeklom iz Egipta od kojih su gotovo svi originalni osim par njih koji su napravljeni tek u 17. stoljeću. Masivna brončana vrata koja su namijenjena za ulaz u hram su izvorna, ali su za vrijeme

Pija IV. u velikoj mjeri bila restaurirana. U zidove koji su debeli čak 6,2 metra ugrađeni su lukovi od opeke koji pomažu u rasterećivanju težine koju na objekt vrši masovna kupola. Crveni porfir, giallo i ostale antičke vrste mramora korišteni su u ukrašavanju unutrašnjosti Pantheona, a više od pola kamenih ploča koje ga ukrašavaju i dan danas su izvorne, a ostale su samo reprodukcije originala. Od nekadašnjeg hrama koji je bio u sklopu Pantheona, ostali su samo ukrašeni vijenac i kanelirani stupovi koji se nalaze na stražnjoj strani hrama (Bramblett i Kennedy, 2003).

Slika 5: Panteon

Izvor: <https://www.gourmetaly.com/what-to-do-and-where-to-eat-in-rome-pantheon/> (25.06.2021)

3.2.2. Rimski Koloseum

Rimski Koloseum najveći je rimski amfiteatar na svijetu koji je dao sagraditi car Vespazijan 72. godine na močvarnom mjestu oko jezera na zemljištu gdje je nekoć bila Neronova palača Domus Aurea. U Koloseumu su se najčešće za bogate građane i samog cara priređivale besplatne gladijatorske borbe za život ili smrt, kao i borbe životinja. Koloseum je bio izgrađen prema nacrtu na kojem je određeno da bude 80 ulaza u amfiteatar te da ulazi budu nadsvođeni lukom koji je omogućavao jednostavan pristup za čak 55.000 posjetitelja. Rimski amfiteatar bio je jedan od mnogih tada izgrađenih rimskih amfiteatara poput amfiteatra u Puli u Hrvatskoj, El Djemu u sjevernoj Africi, Nimesu i Arlesu u Francuskoj te u Veroni, u Italiji. Unutrašnjost rimskog amfiteatra bila je osmišljena na taj način da se velike mase ljudi mogu kretati i sjesti na bilo koje tribine u amfiteatru u roku od deset minuta po ulasku u Koloseum (Glamuzina, 2009). Što se tiče izgradnje amfiteatra, gradili su ga židovski robovi, koji su tamo dovedeni nakon što je uništena pobuna u Judeji. Od vremena kada je nastao bio je namijenjen borbama te je u njemu strast za krvavim spektaklima doživljavala vrhunac. Nakon samog otvorenja amfiteatra bio je proglašen period od 100 dana slavljeničkih igara tijekom kojih je masakrirano preko 5.000 divljih životinja. Ubijanje divljih životinja u svrhu zabave bilo je legalno sve do 523. godine (Bramblett i Kennedy, 2003). Igre održavane u amfiteatru održavale su se oko 500 godina. Borbe su se održavale do smrti, a borili su se zločinci, robovi, gladijatori i divlje životinje. Hrvanje je bilo organizirano kako bi se borile žene i patuljci, a vođene su i pomorske bitke tijekom kojih bi se arena napunila vodom uz pomoć podzemnih kanala u jako kratkom vremenu. Ovlast o tome hoće li se preživjeti ili umrijeti pripala je gledateljima, mahanje rupčićima označavalo je život, dok je palac okrenut na dolje označavao smrt. Bez obzira na gledateljsku odluku, nakon borbi bi i oni preživjeli bili ubijeni (Borovac, 1998). Predstave bi svaki put započinjale životinjskim cirkuskim trikovima, a tek nakon toga bi se održavale borbe kako je prethodno rečeno. Nakon borbi, bio je običaj da se ubijene sudionike u borbi kupilo i stavljalo na nosila i prenosilo u podzemlje, pa bi se nakon toga pijeskom posipalo mjesto gdje je bilo ostataka krvi kako bi se mogla održati sljedeća borba (Glamuzina, 2009). Vanjski zidovi amfiteatra bili su napravljeni od opeke i vulkanskog tufa obloženih s mramornim blokovima vezanih metalnim sponama koje su bile uklonjene tek

664. godine, a arkade su podupirale čak tri vrste stupova. Dugo propadanje amfiteatra započelo je u srednjem vijeku zbog pljačkanja mramora za potrebe crkvi i palača. To je pljačkanje završeno tek 1744. godine otkad amfiteatar postaje posveta u spomen na kršćane koji su navodno u amfiteatru mučenički umirali. Konačna restauracija bila je završena u 20. stoljeću, a arheološka iskapanja neposredno prije restauracije u drugoj polovici 19. stoljeća (Borovac, 1998).

Slika 6: Rimski Koloseum

Izvor: <https://www.roadaffair.com/buy-tickets-to-the-colosseum-rome-italy/> (25.06.2021)

3.2.3. Fontana di Trevi

Pape koji su obnavljali antički Rim gradili su fontane u spomen na svoja djela. Zbog toga danas grad obiluje fontanama koje privlače mase turista. Arhitekti su uspješno uklopili sve fontane u svoje zasebne trgove. Jedna od tih fontana je i Fontana di Trevi koju je dizajnirao Nicola Salvi 1732. godine. S obzirom na to da je fontana zbog načina gradnje poprimila izgled kazališnih kulisa, koristila se kao pozadina u mnogim filmovima čija se radnja odvijala u Rimu, poput filmova *Tri novčića u fontani*, *Praznika u Rimu* i *La Dolce Vita*. Preko ljetnih mjeseci, u fontanu je zabranjeno ulaziti u svrhe kupanja (Glamuzina, 2009). Tradicija u Rimu govori kako će se bacanjem novčića u fontanu sebi osigurati ponovni povratak u Rim bilo kad u životu. Fontana je leđima naslonjena na stražnju stranu barokne palače, a ujedno je i završetak jednog od rimskih akvadukta sagrađenog u 19. godini prije Krista (Bramblett i Kennedy, 2003). Unikatnost fontane postignuta je upravo zbog položaja središnjeg lika, Neptuna, kao i položajima dvaju divovskih bogova mora te njihovih konja koji vukući njihova kola simboliziraju mirno i olujno more. Ostali kipovi koji su u sklopu fontane simboliziraju zdravlje i obilje te četiri godišnja doba od kojih svako od njih nosi određeni dar. Nova je fontana bila izgrađena 1453. godine po nalogu pape Nikole V. koji je za nju skupio novac tako što je u velikom postotku digao porez na vino. Iz toga je izašla ideja da im je papa Nikola V. uzimao vino kako bi im dao vodu. Ime fontane potječe od tri ceste, (tal. – tre vie), koje se križaju na trgu na kojem se fontana nalazi. Novac koji posjetitelji bacaju u fontanu kako bi se vratili u Rim pripada talijanskom crvenom križu (Borovac, 1998).

Slika 7: Fontana di Trevi

Izvor: Autorska fotografija

3.3. Manifestacije Rima

Grad Rim, koji je bogat sa svojom poviješću, kulturom i načinom života, glomazan je grad i s obzirom na to nudi široki spektar festivala i manifestacija. Ovo poglavlje osvrnut će se na top 8 najposjećenijih manifestacija i festivala u Rimu, a to su Romaeuropa, Testaccio Village, Festa dell'Unita, Dan grada Rima, Fiesta!, Tevere Expo', Jazz Festival i 1. Svibnja. Prvi i najpoznatiji festival je festival Romaeuropa koji je sve značajniji festival zbog naglaska na provokativnost, a održava se svake jeseni na raznim lokacijama poput francuske i španjolske akademije i palače Farnese. Na tom se festivalu održavaju koncerti za sve vrste glazbe, a plesove i kazališne predstave izvode međunarodni umjetnici (Bramblett i Kennedy, 2003).

Slika 8 i slika 9: Romaeuropa

Izvor: <https://romaeuropa.net/festival/>, <https://www.wantedinrome.com/whatson/romaeuropa-festival-rome-2022.html> (28.01.2023)

Druga manifestacija je Testaccio Village koja traje cijelo ljeto, a održava se na prostoru koji je posebno uređen baš za tu manifestaciju. Svake se večeri održavaju koncerti uživo koji traju do ponoći, a zabava se nastavlja na dugim lokacijama, to jest u mnogobrojnim disko klubovima. Također se nude različite vrste hrane i pića, a svake se godine nanovo bira cijela scenografija. Treći na redu je festival Festa dell'Unita koji je pokrenula bivša komunistička partija Italije, a program se sastoji od večernjih priredbi s plesom, filmovima, glazbom i igrama. Većina ponuđenih aktivnosti je besplatna, a mjesto i vrijeme održavanja festivala mijenja se svake godine ali najčešće traje mjesec dana u središnjem parku. Četvrta manifestacija je dan grada koji se održava svake godine 21. travnja, a običaj je da se građani okupe na Piazza del Campidoglio kako bi se tradicionalno obilježio osnutak Rima 750. godine prije Krista. Govor gradonačelnika, vatromet i glazba upotpunjuju događaj, a na taj dan je ulaz u Kapitolijske muzeje besplatan. Peta manifestacija nosi ime „Fiesta!“ i za nju su karakteristične latinska, a u posljednje vrijeme i svjetska glazba, jazz, rock i pop. Sudjeluju svjetski poznata imena svake noći tijekom ljetnih mjeseci. Održava se na trkalištu koje se pretvara u plesne podije, restorane i trgovine. Zatim slijedi šesti po redu Tevere Expo' sajam na kojem se mogu vidjeti mnogobrojni obrtnički radovi, gastronomski specijaliteti, barovi i više vrsta zabave (Bramblett i Kennedy, 2003).

Slika 10. Tevere Expo'

Izvor: <https://www.ilturista.info/blog/13880-Tevere-Expo-I-estate-Lungo-il-Tevere-a-Roma/>

(28.01.2023)

Predzadnji festival je Jazz festival u villi Celimontana pod krošnjama pinija gdje se svake noći preko ljeta uživa u gurmanskoj kuhinji i jazzu (Bramblett i Kennedy, 2003). Posljednji je koncert organiziran za 1. svibanj povodom praznika rada, a održava se ispred bazilike San Giovanni in Laterano. Na tom se velikom događaju održavaju nastupi svih važnijih talijanskih pop grupa, a povremeno nastupaju i međunarodne zvijezde (Bramblett i Kennedy, 2003).

4. VATIKAN

Vatikan je najmanji grad-država na svijetu na površini manjoj od 50 hektara s nešto više od 1000 građana. Najmanji grad-država na svijetu nalazi se u Rimu, a na snazi je teokracija s papom na čelu. Unutar zidina nalaze se Bazilika svetog Petra, Sikstinska kapela, vrtovi i odaje ukrašene freskama Rafaela, Pinturicchija, Fra' Angelica, kao i desecima muzejskih zbirki (Bramblett i Kennedy, 2003). Kao mjesto u kojem je sveti Petar mučen, ubijen i pokopan, Vatikan je postao rezidencija svih papa koji su ga zamijenili. Odluke donošene u Vatikanu utjecale su na sudbinu cijele Europe, a bazilika svetog Petra privlači velik broj hodočasnika iz cijelog svijeta kršćanstva. Osim Bazilike svetog Petra, papinske palače okružuju i Vatikanske muzeje. Uz prethodno nabrojane atrakcije, freski i muzejskih zbirki, u Vatikanu se nalaze i zbirke klasičnih skulptura. Poziciju Vatikana kao države koja se nalazi unutar druge države potvrdili su Lateranski ugovori iz 1929. godine, a to je i zapečaćeno gradnjom nove ceste Via della Conciliazione koja vodi od bazilike svetog Petra do Anđeoske tvrđave, papinske tvrđave i zatvora, originalno izgrađenog mauzoleja cara Hadrijana koji je sudjelovao u mnogim borbama za kontrolu nad gradom. Papa Vatikanom vlada od veljače 1929. godine, a oko 1000 ljudi koji tamo žive rade u Vatikanskim ustanovama uz koje se u gradu-državi nalaze još i pošta, dućani, radio Vatikan (koji se emitira diljem cijelog svijeta na preko 20 jezika) i dnevne novine, kao i vatikanski uredi i izdavačka kuća. Uz vatikanske muzeje, Sikstinsku kapelu, baziliku i trg svetog Petra, u Vatikanu se nalazi velik broj kulturne baštine, poput Porta Santo Spirito, vrata na nekadašnjoj južnoj granici „Leonova grada“, crkve Santo Spirito in Sassia, Bolnice Santo Spirito, palača Commendatore, Convertendi, Penitenzieri, Giustizia i drugo. U nastavku će se šire analizirati Vatikanski muzeji, Sikstinska kapela, trg svetog Petra i bazilika svetog Petra (Glamuzina, 2009).

4.1. Vatikanski muzeji

Zgrade u kojima su danas smješteni Vatikanski muzeji, domovi umjetničkih zbirki, nekoć su bile papinske palače izgrađene za pape iz doba renesanse. Vatikanski muzeji, smješteni u dugačkim hodnicima i galerijama koje povezuju palaču Belvedere Inocenta VIII. s drugim zgradama, rad su Donata Bramantea, a muzeju su bili naručeni od strane Julija II. u 1503. godini. Većina intervencija na muzeju potječe iz 18. stoljeća kada su se po prvi put izložila umjetnička djela. U kompleksu se muzeja nalaze Sikstinska kapela i Rafaelove sobe, četiri sobe (Konstantinova dvorana, Heliodorova soba, Stanza della Segnatura i Soba požara u Borgu) koje je Rafael ukrasio na zahtjev pape Julija II. 1508. godine. Svojim se umjetničkim radom vrlo brzo izjednačio sa Michelangelom koji je tada radio na stropu Sikstinske kapele (Glamuzina, 2009). Umjesto dva dana i ukupno 7 kilometara hoda potrebnih kako bi se obišlo svih dvanaest Vatikanskih muzeja, bilo bi lakše slijediti jednu od tura koje su označene bojama, zamišljene tako da olakšaju kretanje kroz velike mase posjetitelja i da budu prilagođene vremenu potrebnom za ukupni obilazak. „Tisuću i četiristo soba Vatikanskih muzeja, najvećeg muzejskog kompleksa na svijetu, obiluje bogatstvom grčkih, rimskih i etrurskih skulptura, renesansnim knjigama, zemljovidima, platinama i tapiserijama te freskama u Rafaelovim sobama i Sikstinskoj kapeli“ (Borovac, 1998, 40). Kod obilaska Vatikana, ne mora se obići sve, već se može izabrati ruta koja sadrži sve elemente koje posjetitelja zanimaju. Popis umjetnika čija su djela izložena u Vatikanu imenik je najslavnijih u zadnjih 100 godina, od Dalija do Picassa (Borovac, 1998).

4.2. Sikstinska kapela

Sikstinsku kapelu izgradio je papa Siksto IV. u pet godina između 1475. godine i 1480. godine. Donji dio bočnih zidina Sikstinske kapele ukrašen je između 1481. godine i 1483. godine. Od ulaza u kapelu, dvanaest slika predstavlja prizore iz Kristova života na lijevom, te prizore iz Mojsijeva života na desnom zidu (Borovac, 1998).

Slika 8: Dio stropa Sikstinske kapele

Izvor: Autorska fotografija

Papa Julije II. je 1508. godine Michelangelu povjerio oslikavanje stropa (Slika 7.) Sikstinske kapele. Freske obuhvaćaju više od 300 pojedinačnih likova, a vrijeme koje je bilo potrebno kako bi se u detalj svaki od njih oslikao bilo je četiri godine. Michelangelo je najčešće strop oslikavao u neizdrživim uvjetima ležeći na leđima na skelama. U devet prizora freske pripovijedaju priču Postanka, kao i povijest ljudskog roda prije Kristova rođenja. U samom središtu stropa nalazi se Stvaranje Adama. Freska Posljednji Sud, koja se nalazi iza glavnog oltara, za svoje je oslikavanje zahtijevala vrijeme od sedam godina, točnije od 1534. godine do 1541. godine, a njeno je oslikavanje trajalo za vrijeme vladavine pape Pavla III. Iznimno je i jedinstveno djelo koje prikazuje likove koji ostavljaju dojam kao da se zapravo kreću, prikazuje i Michelangela kako slika, kao i pravednike kako uzlijeću prema raju praćeni anđelima s Kristove desne strane, te prokletnike kako se nepovratno povlače prema paklu s njegove lijeve strane (Borovac, 1998). Masivne su zidove Sikstinske kapele oslikali neki od najboljih umjetnika 15. i 16. stoljeća, a uz

Botticcelija, na zidovima su radili i Perugino, Ghirlandi i Signorelli. Ukrašavanje zidova Sikstinske kapele dovršio je Michelangelo dodavanjem freske Posljednji sud (Glamuzina, 2009).

4.3. Trg svetog Petra

Trg sv. Petra dizajnirao je Bernini na poziv pape Aleksandra VII., u 17. stoljeću. Zgrade oko eliptičnog oblika trga simboliziraju naručje crkve koje prihvaća vjernike u Kraljevstvo nebesko. Dopuštaju li vremenske prilike, Papa svake srijede održava govor na balkonu iznad trga sv. Petra, a nedjeljom s prozora svoje radne sobe daje blagoslove (Trg sv. Petra, <https://romesite.com/st-peters-basilica.html> (25.06.2021)).

Slika 9: Trg i bazilika sv. Petra u Vatikanu

Izvor: <https://romesite.com/st-peters-basilica.html> (25.06.2021)

4.4. Bazilika svetog Petra

Bazilika sv. Petra izgrađena je između 1506. i 1626. godine na mjestu crkve koja datira iz vremena cara Konstantina Velikog. Prema predaji, u toj je crkvi bio grob sv. Petra. S obzirom da je izgradnja bazilike sv. Petra trajala toliko godina, na njoj je radilo nekoliko dizajnera među kojima su Raphael, Michelangelo i Bramante. Mnogi ukrasi koje bazilika sadrži djelo su Gian Lorenza Berninija. Dimenzije bazilike sv. Petra iznose 136 metara visine i 186 x 123 metara širine (Bazilika sv. Petra, <https://romesite.com/st-peters-basilica.html> (25.06.2021)). Bazilika svetog Petra kao središte rimokatoličke vjere privlači velik broj hodočasnika iz cijelog svijeta. Vrijeme koje je bilo potrebno da se bazilika sagradi je više od jednog cijelog stoljeća, a svi su veliki umjetnici koji su je gradili dolazili iz vremena rimske renesanse i baroka. Bazilika svetog Petra iznutra se sastoji od Papinskog oltara iz doba Klementa VIII., sagrađenog od jednostavne mramorne ploče, kupole koju je dizajnirao Michelangelo, ali je nije i završio, a posjeduje i Baldahin, ključeve pape Urbana VIII., vrata Filarete te spomenik papi Aleksandru VII. (Glamuzina, 2009). Zanimljivost je ta da je zapravo prvi oblik bazilike svetog Petra sagradio Konstantin oko 326. godine na mjestu na kojem je prema predaji pokopan sveti Petar nakon što je bio razapet na križu 64. godine, a tek nakon puno vremena je izgrađena kako je prethodno navedeno, prema nacrtima Bramantea, a kasnije i prema projektima Antonija da Sangalla, Giacoma, Michelangela i drugih. Na kraju desne lađe nalazi se kip svetog Petra čije su desno stopalo dotaknuli milijuni vjernika nakon što je papa Pio IX. svim vjernicima obećao pedesetodnevni oprost grijeha ukoliko nakon ispovijedi poljube desno stopalo kipa (Borovac, 1998).

5. POKAZATELJI TURIZMA – TURISTIČKI SMJEŠTAJNI KAPACITETI, DOLASCI I NOĆENJA

Podaci koji slijede bili su dostupni samo za grad Rim, iako su se dolasci mogli zabilježiti i u ostalim provincijama, ali u vrlo malom udjelu i bez točno navedenih podataka.

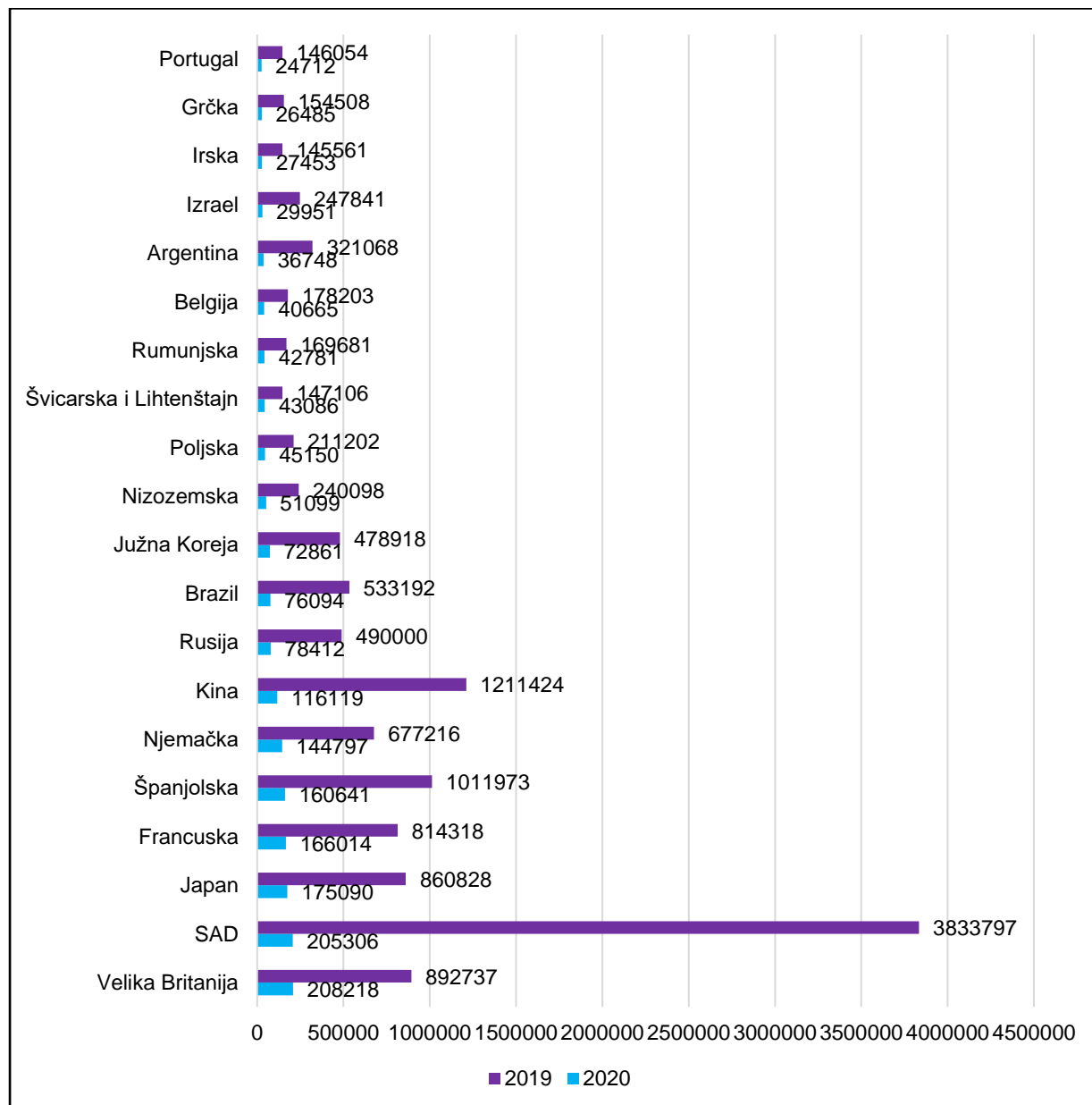
5.1. Vrste smještajnih kapaciteta

Vrste smještajnih kapaciteta koji se mogu pronaći u gradu Rimu su hoteli, sobe za iznajmljivanje, stanovi za iznajmljivanje, rezidencije, turistički kampovi, hosteli, i smještaji „noćenje s doručkom“. Hoteli u Rimu su u većini slučajeva označeni sa jednom do pet zvjezdica, a nudi se od osnovne usluge u hotelima s jednom zvjezdicom do deluxe hotela koji su označeni s pet zvjezdica, dok svi hoteli s tri ili više zvjezdica nude najmanje kupaonicu, TV i telefon. Sobe za iznajmljivanje mogu se pronaći u turističkim uredima, a sobe se mogu kretati od soba sa zasebnim ulazima do onih soba koje su u stanovima ili kućama iznajmljivača. Stanovi za iznajmljivanje u Rimu najlakše se mogu pronaći na internetskim stranicama namijenjenim za turiste i na oglasnim pločama i u knjižarama. Rezidencije su vrlo popularne među skupinama turista kojima je najviše stalo do privatnosti tijekom duljeg boravka u Rimu, a s iznajmljivanjem rezidencije najčešće dolazi i otvorena mogućnost korištenja kuhinje i ograničenih sobarskih usluga. Rezidencije se najlakše iznajmljuju preko internetske stranice. U Rimu se nalazi nekoliko označenih područja dostupnih za kampiranje, a cijena je jednaka onoj za jeftinije hotele. Hosteli su najbolji izbor za studente i mlade, a sobe su raspodijeljene prema spolovima, uvijek su pune i zahtjeva se odlazak na spavanje najkasnije u ponoć. U Italiji se u zadnje vrijeme sve više vraća u modu smještaj „noćenje s doručkom“ u stilu tradicionalnih pansiona. Nije bilo dostupnih informacija o točnim brojevima smještajnih kapaciteta poput hotela, hostela i apartmana (Bramblett i Kennedy, 2003).

5.2. Turistički dolasci i noćenja

Broj međunarodnih noćenja u hotelskim objektima talijanske općine grada Rima drastično se smanjio u 2020. godini kao rezultat pandemije korona virusa u odnosu na prethodnu 2019. godinu.

Graf 2: Turistički dolasci i noćenja

Izvor: <https://www.statista.com/statistics/1092672/international-overnight-stays-in-hotels-in-rome-by-country-of-origin/> (28.06.2021)

Iako su gosti iz Sjedinjenih Američkih Država 2019. godine zabilježili najveću brojku od čak 3,8 milijuna noćenja, naredne godine broj noćenja od strane Amerikanaca pao je na samo 205 tisuća noćenja u hotelskim objektima. U 2020. godini najveći broj noćenja, 208 tisuća, zabilježen je od strane posjetitelja iz Velike Britanije koji su godinu ranije znatno manje posjećivali Rim za razliku od Amerikanaca. Druga zemlja po najvećem broju noćenja u 2019. godini, njih čak 1,2 milijuna, bila je Kina, koja je pak u 2020. godini ostvarila samo 118 tisuća. Kinu, sa visokim brojem noćenja u 2019. godini, slijede Španjolska, Japan, Francuska i Njemačka sa oko 1 milijun – 800 tisuća noćenja, dok su te četiri države u 2020. godini ostvarile samo 200 tisuća – 150 tisuća noćenja. Sve su ostale zemlje u 2020. godini ostvarile ispod 100 tisuća noćenja (u 2019. godini 500 tisuća noćenja do 145 tisuća noćenja) u hotelima Rima, a najmanji broj noćenja, samo 24 tisuće, ostvario je Portugal, koji je također u 2019. godini ostvario gotovo najmanji broj noćenja, 146 tisuća, odmah nakon Irske koja zauzima zadnje mjesto, 145 tisuća noćenja (u 2020. godini 27 tisuća noćenja) (Noćenja i dolasci po zemljama, <https://www.statista.com/statistics/1092672/international-overnight-stays-in-hotels-in-rome-by-country-of-origin/> (28.06.2021)).

ZAKLJUČAK

Lacij je upravna regija u Italiji koja nije iskoristila svoj turistički potencijal u potpunosti, već je cijeli turizam u regiji fokusiran samo na provinciju i grad Rim. Ostale četiri provincije, Rieti, Viterbo, Frosinone i Latina, nisu turistički razvijene u potpunosti. Provincija Viterbo najrazvijenija je od svih provincija turističke regije Lacij. Posjeduje najveći broj kulturnih i povijesnih atrakcija poput muzeja, galerija, toplica i palača. Pokrajina Rieti druga je po redu najrazvijenija srednjovjekovna pokrajina poznata po franjevačkim svetištima, tvrđavama i dvorcima. Frosinone i Latina manje su razvijene te se tamo mogu posjetiti samo kazališta, tržnice i vila Cezara Tiberija. Južno od Rima nalaze se Castelli Romani, najpoznatije ljetovalište još od Rimskog carstva. Ostali gradovi u prethodno navedenim provincijama uglavnom su industrijska središta.

Svrha i cilj rada su ispunjeni. Istraživanjem dostupne literature kao što su knjige, provjerene internetske stranice i vodiči dokazano je da je turistička regija Lacij razvijena kao turistička destinacija, nešto manje u provincijama u okolici Rima, a nešto više u gradu Rimu i Vatikanu, gradu-državi koja se nalazi u centru grada Rima. Hipoteza je djelomično prihvaćena.

U Rimu se nalaze svi smještajni kapaciteti u regiji, kao i glavnina kulturne baštine koju regija Lacij posjeduje. Lacij je regija koja se nalazi na zapadnoj obali Apeninskog poluotoka sa izlazom na Tirensko more čiji su potencijali iskorišteni u svrhu kupališnog i ribolovnog turizma zbog povoljne temperature vode i zraka. Klima koja prevladava u regiji Lacij, umjereno topla klima, također je pogodna za turizam. U Laciju najveći broj kulturnih dobara posjeduje Vatikan, koji je ujedno i grad – država unutar grada Rima. Najpoznatiji kulturni elementi Vatikana su Bazilika Svetog Petra, Sikstinska kapela, te Vatikanski muzeji. Jedini element koji grad Rim nije u potpunosti očuvao za razliku od ostatka regije je priroda, to jest, ne posjeduje veliki broj zaštićenih prirodnih područja. U Rimu su dominantnije umjetne atrakcije poput spomenika, građevina i ostalih materijalnih objekata. Rim je u potpunosti iskoristio svoj potencijal u iznošenju povijesti, umjetnosti i kulture kroz razne prikaze, izložbe i predstave u sklopu građevina koje su od osnutka Rima čuvane i uređivane kako bi posjetitelji mogli u potpunosti doživjeti cjelokupnu povijest i kulturu

starog Rima. Najpoznatiji i najbolje očuvani spomenici i kulturno-povijesne ustanove u Rimu su rimski amfiteatar Koloseum, koji je najviše zaslužan za dolaske u grad Rim, zatim hram-crkva Pantheon, Kapitolijski muzeji, Galerija Borghese, galerija moderne umjetnosti te rimski trgovi i fontane među kojima je i Fontana di Trevi. Za razvitak turističkog doživljaja tijekom posjećivanja Lacija trebalo bi se osvrnuti na razvitak pojedinih elemenata u svakom dijelu turističke regije, kao što je kulturni i turistički dio za atrakcije u okolici Rima. Svakako se ne može izmisliti nešto što već ne postoji za poboljšanje turizma u turistički nerazvijenim dijelovima, ali bi se moglo nadograditi već postojeće.

Od pet provincija koje upravna i turistička regija Lacij posjeduje, jedino Rim je imao dostupne podatke o smještajnim kapacitetima, turističkim dolascima i noćenjima tijekom proteklih godina. Nije bilo dostupnih informacijama o točnim brojevima smještajnih kapaciteta poput hotela, hostela i apartmana. Vrste kapaciteta koje se mogu pronaći u gradu Rimu su hoteli, sobe za iznajmljivanje, stanovi za iznajmljivanje, rezidencije, turistički kampovi, hosteli, i smještaji „noćenje s doručkom“. U svrhe istraživanja obuhvatile su se 2019. i 2020. godina između kojih su drastične razlike u rezultatima dolazaka i noćenja zbog epidemije korona virusa. Također se utvrdilo da najveći broj posjetitelja Rima dolazi iz Sjedinjenih Američkih Država, dok ih najmanje dolazi iz Portugala.

POPIS LITERATURE

Knjige:

1. Borovac, I., 1998, *Upoznajte Rim*, Mozaik Knjiga, Zagreb (28.06.2021)
2. Bramblett, R., Kennedy, J., 2003, *Top 10, Rim*, Dorling Kindersley Limited, London, 2002., prvo hrvatsko izdanje, Znanje d.d., Zagreb (05.03.2021)
3. Glamuzina, D., 2007, *501 grad koji morate posjetiti*, Octopus Publishing Group Ltd, London, prvo hrvatsko izdanje, Profil Multimedija, Zagreb (05.03.2021)
4. Glamuzina, D., 2009, *Rim*, Dorling Kindersley Limited, London, 1993., prvo hrvatsko izdanje, Profil International d.o.o., Zagreb (05.03.2021)
5. Hardy, P., 2012, *Italy*, 10th edition, Lonley Planet, London (05.03.2021)
6. Simonis, D., 2004, *Italy*, 6th edition, Lonley Planet Publications, Footscray (05.03.2021)
7. Wild, F., 2015, *Italy 2016*, Dorling Kindersley, London, (05.03.2021)

Internetske stranice:

1. Britannica.com, *Lacij, Reljef*: <https://www.britannica.com/place/Lazio> (25.06.2021)
2. Climate-data.org, *Lacij, Rim*: <https://en.climate-data.org/europe/italy/lazio/rome-1185/#climate-graph> (24.06.2021)
3. Enciklopedija.hr, *Tirensko more*: <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=61422> (09.11.2022)
4. Hr.hotels.com, *Lacij, Prirodna čuda*: <https://hr.hotels.com/go/italy/it-famous-natural-wonders-in-lazio> (27.06.2021)
5. Igotworld.com, *Jezera i rijeke, Lacij*:
https://it.igotworld.com/en/poi_catalog/219005-237-lakes-rivers-lazio-region.htm
(27.06.2021)
6. Italyheaven.co.uk, *Lacij*: <https://www.italyheaven.co.uk/lazio/> (24.06.2021)
7. Italy-trails.com, *Lacij*: <https://italy-trails.com/regions/lazio/> (27.06.2021)
8. Itinari.com, *Galerija moderne umjetnosti, Rim*: <https://www.itinari.com/rome-s-top-museums-galleria-nazionale-d-arte-moderna-d7pu> (25.06.2021)
9. Parcoabruzzo.it, *Nacionalni park Abruzzo, Lacij*:
<http://www.parcoabruzzo.it/page.php?id=251> (27.06.2021)
10. Romesite.com, *Trg i Bazilika sv. Petra, Vatikan*: <https://romesite.com/st-peters-basilica.html> (25.06.2021)
11. Statista.com, *Turistički dolasci i noćenja*:
<https://www.statista.com/statistics/1092672/international-overnight-stays-in-hotels-in-rome-by-country-of-origin/> (28.06.2021)
12. Villaborghesetours.com, *Galerija Borghese*:
<https://www.villaborghesetours.com/index.html> (26.01.2023)
13. Wanderingitaly.com, *Lacij, Viterbo, Rieti, Frosinone, Latina i Rim*:
<https://www.wanderingitaly.com/maps/lazio.html> (24.06.2021)

POPIS PRILOGA

Slike:

1. Slika 1: Podjela turističke regije Lacij, <https://www.wanderingitaly.com/maps/lazio.html> (24.06.2021)
2. Slika 2: Reljef upravne regije Lacij, <https://www.wikiwand.com/hr/Lacij> (11.09.2022)
3. Slika 3: Galerija moderne umjetnosti u Rimu, <https://www.itinari.com/rome-s-top-museums-galleria-nazionale-d-arte-moderna-d7pu> (25.06.2021)
4. Slika 4: Galerija Borghese, https://www.villaborghesetours.com/img/2_galleria.jpg (26.01.2023)
5. Slika 5: Panteon, <https://www.gourmetaly.com/what-to-do-and-where-to-eat-in-rome-pantheon/> (25.06.2021)
6. Slika 6: Rimski Koloseum, <https://www.roadaffair.com/buy-tickets-to-the-colosseum-rome-italy/> (25.06.2021)
7. Slika 7: Fontana di Trevi, autorska fotografija
8. Slika 8: Romaeuropa, <https://romaeuropa.net/festival/> (28.01.2023)
9. Slika 9: Romaeuropa, <https://www.wantedinrome.com/whatson/romaeuropa-festival-rome-2022.html> (28.01.2023)
10. Slika 10: Tevere Expo', <https://www.ilturista.info/blog/13880-Tevere-Expo-I-estate-Lungo-il-Tevere-a-Roma/> (28.01.2023)
11. Slika 11: Dio stropa Sikstinske kapele, autorska fotografija
12. Slika 12: Trg i bazilika sv. Petra u Vatikanu, <https://romesite.com/st-peters-basilica.html> (25.06.2021)

Grafovi:

1. Graf 1: Temperature i padaline upravne regije Lacij, <https://en.climate-data.org/europe/italy/lazio/rome-1185/#climate-graph> (24.06.2021)
2. Graf 2: Turistički dolasci i noćenja, Statista.com, <https://www.statista.com/statistics/1092672/international-overnight-stays-in-hotels-in-rome-by-country-of-origin/> (28.06.2021)

SAŽETAK

U ovom radu analizirat će se turistička upravna regija Lacij. Lacij je regija na jugozapadnoj obali središnje Italije koja izlazi na Tirensko more, a podijeljena je na pet provincija, Viterbo, Latina, Frosinone, Rieti i Rim, 80% reljefa u regiji je planinsko i brdovito, dok je samo 20% područja na niskoj nadmorskoj visini. U regiji se nalazi mnoštvo rijeka, dok jezera nisu toliko mnogobrojna. U Rimu se nalaze neki od najpoznatijih spomenika i građevina na svijetu među kojima su i rimski amfiteatar Koloseum, hram Pantheon, Kapitolijski muzeji i Fontana di Trevi. Nešto po čemu je Rim najpoznatiji je to da se u njemu nalazi grad – država Vatikan, vjersko mjesto s najpoznatijim svjetskim primjercima umjetnina i kulturnih dobara. U Vatikanu se nalazi bazilika svetog Petra, trg svetog Petra, kao i Vatikanski muzeji u sklopu kojih je Sikstinska kapela čiji je strop oslikao Michelangelo. U gradu Rimu održava se veliki broj manifestacija koje privlače posjetitelje diljem svijeta, a za ovaj rad izdvojeno je njih osam. Smještajni kapaciteti većinom se nalaze u gradu Rimu, dok u ostalim provincijama regije nije zabilježen veliki broj smještaja, kao ni noćenja. Broj noćenja je u 2020. godini drastično pao zbog pandemije korona virusa za razliku od prethodnu 2019. godinu.

SUMMARY

The tourist administrative region of Lazio will be analyzed in this paper. Lazio is a region situated on the southwest coast of central Italy that overlooks the Tyrrhenian sea and is divided into five provinces, Viterbo, Latina, Frosinone, Rieti and Rome. 80% of the relief in the region is mountainous and hilly, while only 20% of the area is low. There are many rivers in the region, while the lakes aren't so numerous. However, Rome is very rich in cultural and artistic heritage, as well as it's rich in history. City of Rome is home to some of the most famous monuments and buildings in the world, including the Roman Amphitheatre Colosseum, the Pantheon, the Capitoline Museums and the Trevi Fountain. Something that Rome is best known for is definitely that it houses a city – country, the Vatican City, a religious place rich in the world's most famous examples of art and cultural goods. The Vatican City houses St. Peter's Basilica, St' Peter's Square, as well as Vatican Museums, which include the Sistine Chapel, whose ceiling was painted by Michelangelo. The city of Rome hosts a large number of events that attract visitors around the world, and eight of the most famous manifestations have been analyzed for this paper. Accommodation capacities are mostly located in the city of Rome, while on other provinces of the region, accommodation places and overnight stays were not recorded. The number of overnight stays in 2020 dropped drastically due to the pandemic of corona virus, unlike the previous year.